HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אלא בראש השנה וביובלות ובשעת מלחמה: על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם כו': תנא יש מחליפין צעקה לאליהו ותפלה לשמואל בשלמא גבי שמואל כתיב ביה תפלה וכתיב ביה צעקה אלא גבי אליהו תפלה כתיב צעקה לא כתיב [1] ענני ה' ענני לשון צעקה היא: על הששית הוא אומר מי שענה את יונה כו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד כו': מכדי יונה בתר דוד ושלמה הוה מאי טעמא מקדים ליה ברישא משום דבעי למיחתם מרחם על הארץ תנא משום סומכוס אמרו ברוך משפיל הרמים: שלש תעניות הראשונות אנשי משמר מתענין ולא משלימין כו': תנו רבנן [א] מפני מה אמרו אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו להם מפני מה אמרו אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן עסוקין תמיד בעבודה [ב] מכאן אמרו כל כהן שמכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותו היום [ג] במכיר משמרתו ואין מכיר משמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל אותה שבת אינו מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו ויודע שבתי אבותיו קבועין שם אסור לשתות יין כל השנה (א) רבי אומר אומר אני אסור לשתות יין לעולם [ד] אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו אמר אביי כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי: אנשי משמר ואנשי מעמד אסורים לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: מאי טעמא (ב) אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [ה] כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין ת"ר (ג) [ו] מלך מסתפר בכל יום [ז] כהן גדול מערב שבת לערב שבת [ח] כהן הדיוט אחת לשלשים יום מלך מסתפר בכל יום מ"ט אמר רבי אבא בר זבדא אמר קרא [2] מלך ביפיו תחזינה עיניך כהן גדול מע"ש לערב שבת מ"ט אמר רב שמואל בר יצחק הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחת לשלשים יום מנלן אתיא פרע פרע מנזיר כתיב הכא [3] וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב התם [4] קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונזיר גופיה מנלן אמר רב מתנה (ד) [ט] סתם נזירות שלשים יום מנלן אמר קרא יהיה בגימטריא תלתין הוי א"ל רב פפא לאביי ודילמא ה"ק רחמנא לא לירבו כלל אמר ליה אי הוה כתב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע לא ישלחו פרע ליהוי שלוחי הוא דלא לישלחו אי הכי אפילו האידנא נמי [י] דומיא דשתויי יין מה שתויי יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף הכא נמי והתניא (ה) רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי

אלא בראש השנה. כדאמרינן בר"ה (דף טז.) אמרו לפני מלכיות וזכרונות וכו': **וביובל.** ביום הכפורים של יובל כדתנן התם (דף כו:) שוה היובל לר"ה לתקיעה ולברכות כו': **ובשעת מלחמה.** דכתיב (במדבר י) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם וגו'. ולא ידעינן מנא איתפריש דאומר ברכות ופסוקי מלכיות זכרונות ושופרות בשעת מלחמה: **צעקה לאליהו.** על מי שענה את אליהו חותם שומע צעקה ובשמואל שומע תפלה דכתיב ביה תפלה (שמואל א ז) קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל בעדכם: **צעקה.** דכתיב (שם טו) ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה ואיכא למימר במצפה הוה ההיא צעקה דבתר פרשת קבצו כל ישראל המצפתה כתיב בפרשת (ו) נחמתי כי המלכתי את שאול וגו' כך שמעתי: **גבי אליהו.** במעשה דהר הכרמל כתיב תפלה דכתיב ענני ה' דמשמע לשון בקשה ותפלה ולא לשון צעקה ומשני ענני ה' לשון צעקה הוא כך שמעתי: **יונה בתר דוד ושלמה.** דהוה בימי אמציהו בסדר עולם: **דבעי למחתם.** בסוף כל ברכות ברוך מרחם על הארץ ולהכי בעי באותה חתימה דוד ושלמה שהן התפללו על ארץ ישראל (א) כך שמעתי. אי נמי משום דאינהו תקון בית המקדש דהוא עיקר הארץ כך שמעתי: **ברוך משפיל הרמים.** היו אומרים במקום ברוך מרחם שהכניעם במטר ששבו בתשובה: **מכאן אמרו.** מדקתני הכא דאפילו אנשי משמר שלא היו עובדין באותו היום כלל אפילו הכי אסורין לשתות יין: **כהן.** בזמן הזה: **המכיר משמרתו.** היודע מאיזו משמרת הוא מיהויריב או מידעיה או אחת מכ"ד משמרות שיודע שמות אבותיו ואבות אבותיו עד יהויריב ויודע איזה יום ואיזה שבת היו עובדים: **קבועין.** שיודע ודאי שבית אב שלו עובד במקדש לפי שהרבה היו מבתי אבות הכהנים שלא הוקבעו. שוב אמר לי רבי קבועין שלא נתחלל בית אב שלו להיות מגואל מן הכהונה ויודע שראוי בית אב שלו לעבוד: **אסור לשתות יין כל אותו היום.** [א] ותו לא שמא יבנה בית המקדש ותכבד העבודה ויהיה זה צריך לעבוד: **מכיר משמרתו.** שיודע איזה שבת בשנה עובדין: **ואינו יודע מאיזה בית אב.** דעכשיו אינו מכיר באיזה יום בשבת עובדין ויודע שבתי אבותיו קבועין אסור כל אותה שבת מספיקא. בכולהו גרסינן ויודע שבתי אבותיו קבועין הן דאם אינו יודע שבתי אבותיו קבועין לעבוד מותר הוא לשתות יין כל השנה ולא חיישינן שמא יבנה ושמא בית אב שלו יעבדו היום: **רבי אומר אומר אני כהן אסור כו'.** כלומר אי חיישינן לשמא יבנה יהא אסור לעולם אפי' המכיר משמרתו ומשמרת בית אבותיו דחיישינן שמא ישתנה סדר משמרות ושמא יעבדו כולם לחנוכת הבית בבת אחת ונמצא זה צריך לעבוד אבל מה אעשה (ב) שתקנתו קלקלתו דהוי כמה שנים שלא חזרה בירה וקלקלה זו תקנתו לשתות יין בהדיא ולשמא יבנה לא חיישינן: **כשהן מנוולין.** שלא יהו סומכין על יום אחד מימי שבת ואין מסתפרין בשבת שעברה: **מספר בכל יום.** מלוה: **מערב שבת לערב שבת.** ולא ישהה מלגלח יותר: **ומשמרות מתחדשות.** בכל שבת ושבת ומשמרה שלא ראתהו עד עכשיו ובאה לראותו הדבר נאה שתראהו ביופיו: **לא לירבו כלל.** [ב] אלא יסתפרו בכל יום דהכי משמע ופרע דהיינו שלשים לא ישלחו אלא יגלחו: **שלוחי לא משלחי.** הכי משמע פרע שגדלו אינן ראוין לגדל עוד: **אי הכי.** כיון דמקרא מפקת לה האידנא נמי לא לישלחו. ומשני כיין דומיא דיין דכתיב בסמוך להאי ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו כל כהן: **מה יין בזמן ביאה הוא דאסור.** דכתיב (יחזקאל מד) בבואם אל החצר וגו' בזמן שבית המקדש קיים שבאין שם לעבוד: **שלא בזמן ביאה.** כגון האידנא שהבית חרב ולא זמן ביאה היא: **והתניא רבי אומר אומר אני כו' ואמר אביי כו' מכלל דרבנן אסרי.** דחיישינן לשמא יבנה. ומאי נמי מייתי רישא דברייתא מפני מה אמרו אנשי משמר כו' ואייתי סיפא בלשון קצרה ודייק מינה מכלל דרבנן אסרי:

ויודע שבתי אבותיו קבועין לשם אסור לשתות יין וכו'. פירוש אסור לשתות יין חוץ לסעודתו אבל בסעודתו מותר דיין שבתוך הסעודה אינו משכר:

ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת מאי טעמא. פי' מאי טעמא אין הכהנים מותרין להסתפר אלא דווקא בחמישי בשבת כדי שלא יכנסו למשמר כשהן מנוולין פי' ולא ימתינו עד יום אחד מימי השבוע הבא ויסתפרו קודם שיכנסו למשמרת דאם לא יסתפרו קודם יהיו אסורין כל השבוע הבא עד יום החמישי ומתוך זה שאסרו לספר כל השבוע הבא יסתפרו קודם שיכנסו למשמרתם ולא יהיו מנוולים:

כהן גדול מסתפר מע"ש לערב שבת וכהן הדיוט אחד לשלשים יום. פירוש שאינו יכול להשהות יותר והאי דקאמר בסמוך השתא דכתיב פרע לא ישלחו פרע ליהוי פי' פרע ליהוי עד שלשים יום אם ירצה:

לא לירבו כלל. פירוש ואפילו עד ל' יום וקשה דאם כן ג"ש דפרע למה לי (ג) וי"ל דשמא ר"ל לא לירבו עד ל' יום אלא יגלח בכ"ט:

שלוחי לא משלחו. יותר משלשים יום:

מכלל

מסורת הש"ס

(א) סנהדרין כב:, (ב) [מו"ק יד.], (ג) סנהדרין כב: [כל הסוגיא עד סופו וע"ש כמה וכמה שינויים], (ד) נזיר ה. לט. סנהדרין שם ע"ש מו"ק יט:, (ה) סנהדרין שם, (ו) [צ"ל ויזעק שמואל אל ה' בעד ישראל],

תורה אור השלם

1. עֲנֵנִי יְיָ עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי אַתָּה יְיָ הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית: מלכים א יח לז
2. מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מַרְחַקִּים: ישעיהו לג יז
3. וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם: יחזקאל מד כ
4. כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַייָ קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: במדבר ו ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דבעי למחתם כו' על א"י (כך שמעתי) תא"מ ונ"ב נ"ל דזה טעות: (ב) ד"ה רבי אומר כו' אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן דהוי כמה שנים שלא חזרה עבודה וקלקלה זו תקנתן: (ג) תוס' ד"ה לא כו' וי"ל. נ"ב לפי זה לא גרס מלת כלל:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה אסור לשתות יין וכו' ותו לא שמא וכו'. נ"ב פי' תו לא אסור משום שמא יבנה וכו' ותכבד עבודה דכולי האי לא גזרינן כמ"ש רש"י בד"ה ואינו יודע וכו' ולא חיישינן וכו' עכ"ל ולפיכך אסור רק אותו יום לחוד ולק"מ קושית מהרש"א ודו"ק. שוב ראיתי כן בש"י: [ב] שם ד"ה לא לירבו כלל אלא יסתפרו בכל יום. נ"ב נ"ע דלפ"ז מה יענה לקושי' התוס' ד"ה לא לירבו וביותר יפלא דסוף לשון רש"י הוא כמעט כתירוץ התוספות ונמצאו דברי רש"י סותרים תוך כדי דיבור:

מוסף רש"י

הובא בעמוד הקודם

רבינו גרשום

משום דבעי למיחתם במרחם על הארץ. ועיקר א"י בימי דוד ושלמה. **אנשי משמר מתענין ולא משלימין.** מתענין הואיל ואין עצמן עוסקין בקרבנות, ולא משלימין דכיון דמשמר שלהן עוסקין בקרבן היום יו"ט הוא להם, לפיכך אין משלימין. **אנשי בית אב.** שמקריבין קרבן היום, **לא היו** מתענין כלל. הואיל ועוסקין בקרבן. **שלש שניות.** שכבר תקפה הגזירה. **אנשי משמר** מותרין לשתות יין בלילות. הואיל ואין עוסקין בקרבן היום. **אנשי בית אב.** שעובדין היום, **לא ביום ולא בלילה.** הואיל דבלילות מקריבין נמי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב. **כל כהן שמכיר משמרתו.** ויודע מאיזה משמרה הוא, **ומשמרת בית אב שלו.** שיודע באיזה בית אב הוא, **ויודע שבתי אבותיו קבועין.** שיודעין באיזה יום עובדין בית אב שלו. **אסור לשתות יין כל אותו היום.** אע"פ שאינו בירושלים, אלא הואיל ויודע שהיום עובדין בית אב שלו ואסורין ביין, הוא נמי אסור. **מכיר משמרתו.** שיודע מאיזה משמרה הוא, **ואינו מכיר משמרת בית אב שלו.** שאינו יודע מאיזה בית אב הוא. **ויודע שבתי אבותיו קבועין.** שיודע שמשמרה שלו קבועין ועובדין בשבת [זו], אבל אינו יודע באיזה יום עובד בית אב שלו, אסור לשתות יין כל השבת, דשמא היום עובד בית אב שלו. **ויודע שבתי אבותיו קבועין.** שיודע שבית אב שלו עובדין יום אחד בשנה, שהרי כהנים הן (א) ובית המקדש קיים. **רבי אומר אומר אני.** אם היה כהן בזמן [ש]ביהמ"ק קיים שאין מכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו, היה אסור לשתות יין לעולם. **אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו.** כלומר, חרבן ביהמ"ק שהיא קלקלתם, תקנתם לשתות יין. **כרבי.** דאמר שתקנתו קלקלתו, אבל חכמים אומרים אין מותרין לעולם. **כדי שלא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולין.** שכשיודעין שאין יכולין לספר ולכבס במשמרתן, מספרין ומכבסין קודם שיכנסו למשמרתם (כשהן מנוולין). שיראו אותו ביפיותו. **הואיל ומשמרות מתחדשות. ראשם לא יגלחו פרע לא ישלחו.** ראשם לא יגלחו משמע לא יגלחו כל שעריהם לגמרי, ופרע לא ישלחו משמע שלא יגדלו שעריהם. **ודילמא הכי אמרה רחמנא ופרע לא ישלחו דלא לירבו כלל.** אלא מסתפרין בכל יום. **פרע (להביא) [ליהוי].** שיגדילו שערם כל שהוא, דהיינו לל' יום, שלוחי לא ישלחו יותר מדאי. **אי הכי.** הואיל וילפת פרע פרע מנזיר, **אפילו האידנא נמי.** יהו אסורין בפרוע ראש נמי, שהרי נזירות נוהג בזמן הזה. דהא איתקש פרוע ראש ליין, דכתיב ויין לא ישתו כל כהן וגו'. **בזמן ביאה.** למקדש אסור, דכתיב יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבואכם אל אהל מועד.

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה ו סמג עשין קעו:

כג ב ג ד מיי' שם הלכה ז:

כד ה מיי' שם הלכה יב ופ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה יא:

כה ו מיי' פ"ב מהלכות מלכים הלכה ה:

כו ז מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל' ו:

כז ח מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה יא סמג עשין קעב:

כח ט מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה א ופ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה יא סמג (עשין רב) [לאוין רמג]:

כט י מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הל' י:

רבינו חננאל

על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה כו'. בשניה מי שענה את משה ואבותינו על ים סוף כו'. על השלישית מי שענה את יהושע בגלגל [כו']. ברביעית מי שענה את שמואל במצפה [כו']. בחמישית מי שענה את אליהו בהר הכרמל כו'. על הששית מי שענה את יונה במעי הדגה [כו'] על השביעית מי שענה לדוד ושלמה בנו בירושלים. תנא יש מחליפין צעקה לאליהו. וחותמין בברכה החמישית ברוך שומע צעקה, ובברכה רביעית שהיא מי שענה את שמואל חותמים ברוך שומע תפלה. ואסיקנא ענני ה' ענני דכתיב ביה באליהו לשון צעקה הוא. **ואמאי** חתים לדוד ושלמה בנו בסוף, והלא אינהו קדימי ליונה, משום דבעי למחתם ברוך מרחם על הארץ. **תנא סומכוס אומר בשביעית הוא אומר ברוך משפיל רמים. מתני'. שלש תעניות הראשונות אנשי משמר כו'.** פי' הכהנים היו חלוקין כ"ד חלקים, משמש שבוע ומתחלף, יוצא זה ונכנס אחר, ואותו החלק המשמש שבוע נקרא משמר. וכל המשמר היו חולקין שבע חלקים, כל אחד משמש יומו ויצא, ונכנס אחר משמש למחר, ונקרא חלק שהוא אחד משבעה במשמר בית אב. וכך הוא מפורש בתוספתא, משמר שיש בו ד' בתי אבות או ז' בתי אבות או ח' או ט'. משמר שיש בו ד' בתי אבות, ג' מהן מקריבין כל אחד שני ימים, והרביעי מקריב יום אחד, ומשמר שיש בו ח' בתי אבות כו', משמר שיש בו ז' בתי אבות כל אחד (משמר) [משמש] יומו, [וכן] כל אחד ואחד. ועל זה הסדר שנו בחיצונה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים, שמא יזדמנו א[ו]תו היום זבחים הרבה, ותכבד העבודה על אנשי (בתי דין) בית אב, ויסייעו אותם, אבל אנשי בית אב אסורין לשתות יין, בין ביום ובין בלילה, מפני שהן תדירין בעבודה. **ויש** באלו כ"ד משמרות שהפילו גורלות, מי שעלה גורלו ביום ראשון, (א) נקבע במשמרתו להיות הוא משמש ביום ראשון לעולם, ומי שנקבע ביום שני כמוהו. כגון שהיא משמרת יהויריב, בתחלת ניסן בית אב פלוני באחד בשבת, בית אב פלוני בשני בשבת, וכן כולן, ולפיכך אמרו [המכיר] משמרתו באיזה חדש ובאיזה שבוע זמנו, ובית אב שלו באיזה היום מן השבוע זמנו, והוא מן הקבועים לעולם, אסור לשתות יין בו ביום, מאי טעמא אמרינן שמא יבנה הבית ויהיה שתוי ואינו יכול לשמש בו ביום. ומי שאינו מכיר בית אב שלו, אבל מכיר באיזה שבוע זמן משמרתו, אסור לשתות יין כל אותו שבוע. ומי שאינו מכיר לא זה ולא זה, אבל יודע שבתי אבותיו קבועין בעבודה, אסור לשתות יין לעולם, דבכל יום חיישינן שמא יומו הוא. **ר' אומר [אומר] אני כגון זה אסור לשתות יין לעולם.** (ב) איסור דרבנן, וכדאמרינן (אצל) [אבל] תקנתו קלקלתו, זה השמועה כולה בסנהדרין בסוף פרק כהן גדול. פי', כיון שנתקלקלה [ידיעתו] בבית אב שלו הותר, שאפילו אם יבנה הבית אינו משמש עד שישב בית דין של כהונה ויקבעוהו באיזה יום ישמש, לפיכך עכשיו מותר, וכן כל כהן שאינו בר עבודה ביום ידוע מותר. ועל זה אמר אביי, כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי, מכלל דרבנן סברי כשמעתייהו, ואביי דהוה כהן מבני עלי לא הוה שתי חמרא, דהא אמר רבא לדביתהו דאביי ידענא ביה בנחמני דלא הוה שתי חמרא, ונהגו הכהנים לשתות יין עכשיו כרבי. **הכהנים** והלוים אנשי משמר, וישראל אנשי מעמד בשבוע המשמשין בעבודה, אסורין לספר ולכבס, כדי שלא יכנסו למשמרתם מנוולין, כיון שיודעין שאסורין (אף) [אז] מקדימים ומתקנים את עצמן, ובחמישי [מותרין] לכבס ולספר מפני כבוד השבת. **תנו רבנן מלך מסתפר בכל יום כהן גדול מערב שבת לערב שבת,** הואיל ומשמרות מתחדשין בהם **[כהן] הדיוט אחד לשלשים יום.** שנאמר וראשם לא יגלחו, יכול לא יגלחו לעולם אלא יגדלו שערם, ת"ל ופרע לא ישלחו, לא יתנו שילוח לשער, כלומר לא יאריכו שער להיות משלח לפניהם ולאחריהם, כסום יכסמו את ראשיהם, אין להם לגדל אלא כשיעור כסוי הראש, והוא שלשים יום כנזירות דכתיב ביה יהיה, יהיה בגימטריא ל', וגמרי הכהן פרע פרע מנזיר.

א) והיו עובדין עבודה בזמן שבהמ"ק היה קיים כצ"ל.

א) נראה דצ"ל ונקבע במשמרתו להיות כן הוא משמש וכו'. ב) נראה דצ"ל וכדאמרו רבנן אבל תקנתו כו'.